

Lexicografia¹ română la începutul secolului al XXI-lea în context european

Carmen-Gabriela Pamfil

1. Modernizarea culturii române se confundă, programatic, cu aspirația de sincronizare cu culturile occidentale și de integrare în cultura majoră a lumii. Cele două secole de emancipare culturală în acest sens au provocat schimbări profunde, de esență, în primul rând, firește, la nivelul limbii române literare (de cultură) care, după numai un veac de „prelucrare”, și-a creat mijloacele de expresie necesare edificării propriului model spiritual european. În această perioadă româna și-a constituit stilurile funcționale, cu terminologiile speciale capabile să denumească și să definească, propriu și nuanțat, realitățile lumii contemporane. Tot acum s-a inițiat cercetarea științifică a limbii române în spirit european. Toate marile opere lingvistice elaborate începând cu cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și-au propus – și în bună măsură au reușit – să studieze limba română din perspectiva și cu metodele lingvisticii europene moderne².

După cum se știe, limbajul uman – realizat întotdeauna într-o limbă istoric constituită – este o activitate liberă, dinamică, creatoare, ordonată prin propriile norme, pe care lingviștii le descoperă și le explică. Rezultatele cercetării acestora, concretizate în studii de filozofia limbajului, de istorie a limbilor, de dialectologie, de stilistică, de toponimie etc., rămân, de regulă, necunoscute marelui public. Dintre toate domeniile lingvistice, numai *gramatica* și *dicționarul* (așa-numita lingvistică aplicată) oferă răspunsuri imediate unui cerc larg de vorbitori interesați de problemele propriilor limbi³. Excepție fac și în acest caz, firește, gramaticile și dicționarele de tip academic, care se adresează cu precădere specialiștilor.

Cum *cuvintele* sunt „măsura tuturor lucrurilor”⁴, *dicționarul*, ca ansamblu de cuvinte explicate, reflectă cel mai evident creativitatea limbajului (ca fundament al tuturor formelor de existență), oferind, totodată, modelele de exemplaritate vorbitorilor care doresc să se exprime corect. De obicei, informația conținută

¹ Au fost avute în vedere în special dicționare explicative ale limbii.

² Este elocvent cazul *Principiilor de istoria limbii*, Iași, 1894, în care A. Philippide tratează problemele limbii române în maniera lui H. Paul, creatorul uneia dintre cele mai apreciate doctrine lingvistice ale vremii.

³ Vezi discuția, în această perspectivă, la Eugen Coșeriu, *Prelegeri și conferințe (Deontologia și etica limbajului și Deontologia culturii)*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, XXXIII, 1992 – 1993 A., p. 163 – 171, respectiv, 173 – 180.

⁴ Vezi Josette Rey-Dubove și Alain Rey, *Préface du Nouveau Petit Robert*, Paris, 1993, p. IX.

într-un dicționar al limbii este percepută ca indispensabilă comunității de vorbitori. De aici, caracterul social al acestui tip de dicționar și, implicit, uriașa responsabilitate a autorilor acestuia.

Lingviștii români și-au asumat târziu, din cauze bine cunoscute, misiunea elaborării unor dicționare generale explicative ale limbii; abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea apare, sub egida recent înființatei Societăți Academice, *Dicționarul limbei române*, tomurile I – III, 1871 – 1876, datorate latiniștilor A. T. Laurian și I. C. Massim (în colaborare cu Iosef Hodoș și G. Barițiu) și, către sfârșitul secolului, *Dicționar universal al limbii române*, [ediția I], Craiova, [1896], de Lazăr Șăineanu (care va cunoaște, până în 1947, încă zece ediții). În Franța⁵, de pildă, în aceeași perioadă, lexicografia atinsese apogeul prin elaborarea celebrei *Nouveau dictionnaire de la langue française* (1856), de către Pierre Larousse, și *Dictionnaire de la langue française* (1863 – 1877), de către Émile Littré, ambele redactate pe baza ediției a VIII-a, din 1835, a nu mai puțin celebrului pe atunci *Dictionnaire de l'Académie Française* (ed. I, 1694)⁶. Se înțelege că un asemenea decalaj nu putea fi recuperat până astăzi de lexicografii români, oricât de susținute ar fi fost eforturile acestora. S-au realizat, totuși, în secolul trecut dicționare ale limbii române remarcabile, care răspund nu numai nevoilor de informare a publicului larg, ci și exigențelor specialiștilor în studiul limbii și literaturii române. Astfel, pe lângă edițiile amintitului *Dicționar universal ...*, de L. Șăineanu, demne de reținut sunt: *Dicționarul enciclopedic ilustrat ...*, de I. - A. Candrea și Gh. Adamescu (1926 – 1931), *Dicționarul limbii românești*, de August Scriban (1939); apoi realizările colective ale lexicografilor de la Institutul de lingvistică din București: *Dicționarul limbii române literare contemporane*, 4 vol. (1955 – 1958), *Dicționarul limbii române moderne*, (1958) și *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX) (1975, 1996), devenit astăzi, prin numeroasele repipăriri succesive, cel mai cunoscut dicționar românesc. La acestea se adaugă dicționare speciale, de cele mai diverse tipuri: *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, de H. Tiktin (1903 – 1924), *Dicționar de neologisme*, de Florin Marcu și Constant Maneca (trei ediții; 1961, 1966, 1978), *Dicționarul de sinonime al limbii române*, de Luiza Seche și Mircea Seche (1982), *Dicționar de cuvinte recente*, de Florica Dimitrescu (1982), *Dicționarul limbii române pentru elevi* (1983), *Dicționarul limbii române literare vechi* (1987), *Dicționarul*

⁵ Am ales ca reper european lexicografia franceză, în primul rând pentru că aceasta a constituit dintotdeauna modelul lexicografiei românești.

⁶ *Dictionnaire de l'Académie Française*, Paris, 1694, a fost inițial un dicționar uzual normativ (care impunea la sfârșitul secolului al XVII-lea un uz unic, oficial în limba franceză literară); în edițiile din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea (ultima ediție a acestui dicționar a apărut în 1878) s-au operat modificări, în sensul introducerii unor neologisme și al adoptării criteriului istoric în structurarea articolelor. De peste o sută de ani se lucrează la o nouă ediție, a X-a, care promite să corespundă exigențelor actuale.

împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1992); apoi dicționare etimologice datorate lui A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane* (2 vol.; 1870 – 1879), S. Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache* (1905), I.-A. Candrea și Ov. Densușeanu, *Dicționarul etimologic al limbii române (A – putea)* (1907 – 1914), A. Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano* (1958 – 1966) ș. a.; de asemenea, dicționare enciclopedice, precum *Enciclopedia română*, 3 vol. (1898 – 1904), *Minerva. Enciclopedie română* (1930), *Dicționar enciclopedic român*, 4 vol. (1962 – 1966), *Mic dicționar enciclopedic* (1972), *Aeterna Latinitas*, de Eugen Munteanu și Lucia-Gabriela Munteanu (1996).

2. Această tradiție lexicografică, deși modestă comparativ cu tradiția Europei occidentale⁷, a făcut ca la începutul acestui mileniu să nu lipsească din librăriile românești dicționare generale și speciale ale limbii române (fie lucrări noi, fie ediții actualizate sau traduceri ale unor dicționare mai vechi), enciclopedii, lexicoane tehnice, medicale, juridice etc. Astfel, alături de DEX, se oferă celor interesați: Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române*, Florin Marcu, *Noul dicționar de neologisme*, *Marele dicționar de neologisme* și *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, două dicționare de dimensiuni medii, redactate de un colectiv de lexicografi bucureșteni (colaboratori la DLR și la DEX), *Dicționar român de neologisme* și *Dicționar explicativ și enciclopedic al limbii române*, apoi *Dicționar enciclopedic ilustrat* (DEI) (colectiv Iași – Chișinău), o nouă ediție, actualizată după modelul Larousse, a *Dicționarului universal al limbii române* de L. Șăineanu (colectiv), a treia ediție, îmbunătățită, a *Dicționarului german-român* al lui H. Tiktin (colectiv), traducerea *Dicționarului etimologic* al lui Al. Ciorănescu, *Dicționar de antonime*, (2 vol.) de Onufrie Vințeler etc. Se remarcă, prin bogăția informației și acuratețe, *Dicționarul enciclopedic*, din care au apărut primele patru volume (A – N), realizate de un colectiv de peste 60 de autori, coordonat de Marcel D. Popa, și, prin numărul mare de intrări, *Micul dicționar academic* (MDA), din care au apărut primele două volume (A – C; D – H), o sinteză a dicționarilor limbii române, redactat de o echipă de lexicografi de la Institutul de Lingvistică „I. Iordan – Al. Rosetti”, București, sub coordonarea lui Marius Sala și Ion Dănilă. În Republica Moldova, lexicografii de la Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe au elaborat, în 1999, un *Dicționar explicativ uzual al limbii române* (și nu al unei preținse „limbi moldovenești”), republicat, cu îmbunătățiri, în 2002, sub denumirea *Noul dicționar explicativ al limbii române* (NODEX), și pe CD-

⁷ Este bine să se știe că în cele aproape patru secole de activitate lexicografică, în Franța s-au realizat peste 30 000 de dicționare, de tipuri și valori diferite, desigur, (vezi Bernard Quemada, în *Encyclopaedia universalis*, vol. 7, p. 390), ceea ce presupune măcar tot atâția lexicografi. În România, numărul autorilor de dicționare, de la Th. Corbea până în zilele noastre, nu trece peste o mie.

ROM. La Chișinău au apărut, așadar, primele dicționare electronice ale limbii române: acest NODEX și *Marele dicționar de neologisme*, de Florin Marcu, ambele CD-uri datorate editurii „Litera”. Pentru seriozitatea și responsabilitatea cu care tratează limba română, ca limbă maternă și ca obiect de cercetare, lingviștii din R. Moldova merită admirația și recunoștința noastră, căci efortul lor, din păcate prea puțin susținut de instituțiile politice și culturale din România, consolidează prestigiul limbii române ca limbă de cultură.

Numărul relativ mare al dicționarelor aflate astăzi în librării este departe de „producția” lexicografică din Occident, unde se vorbește despre o „industrie” de dicționare⁸. Două ar fi resorturile care susțin acum activitatea lexicografilor români: în primul rând, interesul vorbitorilor pentru lexicul limbii române; în al doilea rând, aprecierea lucidă asupra stadiului actual al lexicografiei române, dublată de convingerea că pentru a atinge performanțele și diversitatea celei occidentale este nevoie de exercițiu continuu, perseverent. Chiar dacă nu s-au produs salturi calitative spectaculoase, comparabile cu cele înregistrate în deceniile al VI-lea – al VIII-lea ale secolului trecut, prin elaborarea *Dicționarului limbii române literare contemporane*, a *Dicționarului limbii române moderne*, a *Micului dicționar enciclopedic* și a *Dicționarului de neologisme*, progresul este evident. În dicționarele recente, a fost, în primul rând, „reomologată” o bună parte din materia lucrărilor anterioare, se înțelege, numai după o judicioasă reevaluare a acesteia⁹; în același timp, s-au adus contribuții noi, în sensul că au fost înregistrate numeroase neologisme recente (cu definiții adecvate și cu etimologiile corespunzătoare), au fost reformulate și corectate multe definiții din mai vechile dicționare, s-au nuanțat unele semnificații, de unde au rezultat sensuri noi, s-au corectat unele etimologii etc. Aceasta nu înseamnă că nu există încă, în toate dicționarele românești, definiții improprii, indicații gramaticale și de circulație incorecte, destule etimologii necorespunzătoare, interpretări eronate ale unor construcții fixe, inconsecvențe în aplicarea propriilor norme de redactare, care, desigur, vor fi corijate, rând pe rând, cu fiecare nouă elaborare sau reeditare.

⁸ În Franța, de exemplu, în 1990, numărul „consumatorilor” de dicționare se triplase față de anii 1970 – 1975. (Vezi Jaques-Henri d' Olier, *Préface au Supplément du Littré* [în *Dictionnaire de la langue française*], Chicago, 1991, p. IV).

⁹ Așa se procedează în toată lumea. Astfel, Littré a încorporat în dicționarul său tot ce a considerat valoros (definiții și exemple ilustrative) din *Dictionnaire de l'Académie Française*, pentru ca să devină, la rândul său, suportul pentru Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* (1950); la noi, Candrea și Scriban, de pildă, au preluat aproape integral *Dicționarul universal ...* al lui Șăineanu, DEX-ul s-a construit pe *Dicționarul limbii române moderne* etc. În același timp, dicționarele cumulează și rezultatele altor domenii lingvistice, precum gramatica, istoria limbii (etimologia), dialectologia, stilistica, ortografia etc., ceea ce face ca ele să reflecte nu numai virtuțile, ci și limitele din aceste domenii.

3. În mod cert, lexicografia românească va fi marcată la începutul acestui secol de finalizarea *Dicționarului limbii române* al Academiei, supranumit *Dicționarul Tezaur*. Inițiat de Academia Română la sfârșitul secolului al XIX-lea, *Dicționarul limbii române*, în forma în care s-a concretizat începând cu apariția primei fascicule, în 1907, a fost conceput de A. Philippide¹⁰ și de S. Pușcariu, așadar de cei mai mari lingviști români. Acesta din urmă a realizat, împreună cu echipa sa, între 1906 – 1944 (cu o întrerupere de 14 ani) o treime din lucrare, așa-numita *serie veche* (cunoscută sub sigla DA), *A – lojniță* (mai puțin porțiunea *de – dvori* și litera *E*). Redactarea *seriei noi* (cu sigla DLR), porțiunea *M – Z* și completările la *seria veche*, adică celelalte două treimi, au revenit, după 1958, colectivelor de lexicografie de la Institutele de Lingvistică din București, Cluj și Iași, sub coordonarea acad. Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Ion Coteanu, Marius Sala și Gheorghe Mihăilă. Complexitatea lucrării, exigențele impuse de inițiatorii acesteia, la care s-au adăugat, în timp, și altele noi, numărul relativ mic de redactori (cele patru generații de lexicografi implicați însumează puțin peste o sută de oameni) au făcut ca elaborarea *Dicționarului Tezaur* să dureze peste o sută de ani¹¹. Este nu numai cel mai bogat dicționar al limbii române (aprox. 175 000 de intrări, dintre care 125 000 de articole propriu-zise)¹², ci și una dintre cele mai ample și complexe lucrări lexicografice din Europa. Aici sunt prezentate, arborescent, din perspectivă istorică, cuvintele uzuale din româna actuală, mai toate arhaismele și regionalismele, precum și numeroase neologisme, cu construcțiile fixe aferente, în majoritatea cazurilor ilustrate cu citate reprezentative din beletristică, colecții de texte populare etc., și întotdeauna însoțite de formele gramaticale, de variantele vechi și dialectale, precum și de indicațiile etimologice corespunzătoare.

Principiul tratării exhaustive a lexicului românesc, proclamat de A. Philippide în etapa pregătitoare a *Dicționarului Academiei*, principiu care a guvernat până astăzi elaborarea acestuia (cu ezitări și cedări numai în acceptarea neologismului), a determinat, în primul rând, anvergura lucrării; în acest sens, *Tezaurul limbii române* depășește dimensiunea modelelor europene avute în vedere. Se știe că Philippide își alesese ca reper celebrul *Dictionnaire de la langue française* al lui Émile Littré, Paris, 1863 – 1877, care conține 78 000 de articole, iar Pușcariu, mai

¹⁰ Vezi Carmen-Gabriela Pamfil, *Alexandru Philippide și „Dicționarul limbii române” al Academiei*, în „Limba română”, XXX, 1981, nr. 5, p. 487 – 497; aceeași și Victoria Zăstroiu, *Manuscrisul „Dicționarului limbii române”*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română « A. Philippide »”, II, nr. 1, 2001, p. 9 – 11.

¹¹ Conducerea Academiei Române s-a arătat întotdeauna nemulțumită de ritmul de lucru, neacceptând nici în pragul finalizării *Dicționarului* ritmul impus, practic, de A. Philippide și de S. Pușcariu (care au lucrat efectiv), și care a fost perpetuat ulterior de noile echipe (vezi Eugen Simion, *Cuvânt înainte*, la *Micul dicționar academic*, vol. I (A – C), București, 2001, p. V).

¹² Vezi Marius Sala, *Prefață la Micul dicționar academic*, vol. I, p. VII.

noul dar cu puțin mai amplul *Dictionnaire général de la langue française*, elaborat de A. Hatzfeld, A. Darmesteter și A. Thomas, Paris, 1890. În intenția de a realiza „un Littré” al românilor, Philippide și-a propus să depășească limitele acestuia, semnalate chiar de autor în *Prefață*. Dar înainte de toate, marele lingvist ieșean a căutat formula lexicografică cea mai adecvată pentru a surprinde complexitatea lexicului românesc, în specificitatea lui. Faptul, aparent paradoxal, că lexicul francezei, mai bogat decât al românei, poate fi tratat într-un dicționar tip tezaur într-un corpus de 80 000 de cuvinte, adică cu puțin peste numărul celor din DEX, un dicționar românesc mediu ca dimensiune, își găsește explicația numai în istoria celor două limbi (literare). Româna este consecința unei istorii (culturale) fracturate, care a generat o limbă veche și, abia din secolul al XIX-lea, una modernă, cu diferențe sensibile – este adevărat, numai la nivelul vocabularului, (dar pe lexicograf tocmai acesta îl preocupă) –, precum și a persistenței până târziu, în același secol al XIX-lea, a dialectelor (variantelor) literare¹³. Împrejurarea că franceza în secolele al XIV-lea – al XV-lea încheiase stadiul arhaic dialectal, iar în veacul al XVI-lea începuse deja epoca limbii literare unitare, cu o evoluție ulterioară rectilinie, normată încă din secolul al XVII-lea prin gramatici și dicționare academice și încă de atunci cu statutul de „limbă universală”, a făcut ca între franceza veche și cea actuală diferențele lexicale să fie reduse. În română, printr-o continuă primenire lexicală (impusă de istorie), neologismele latino-romanice din secolul al XIX-lea au exclus, în număr considerabil, vechile grecisme și turcisme, care, la rândul lor, eliminaseră slavonismele. Deși dicționarul unei limbi are în vedere mai ales uzul contemporanilor, pentru că aceste elemente lexicale vechi se regăsesc în literatura clasică românească, la marii creatori de limbă, lexicograful român este obligat să înregistreze într-un dicționar tezaur și slavonismele din opera lui Dosoftei, de pildă, și grecismele din Negruzzi, Ghica, Alecsandri ori Filimon, și maghiarismele, latinismele învechite ori germanismele din scrierile lui Budai-Deleanu, Slavici sau Rebreanu ș.a.m.d.¹⁴ La fel se prezintă lucrurile în legătură cu cuvintele regionale care trebuie explicate, căci abundă, până astăzi, în opera unor scriitori ca Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu, Marin Sorescu, Nicolae Ionel ș.a. Realitatea lingvistică diferită a determinat atitudinea diferită a lexicografilor francezi față de aceste categorii de cuvinte (arhaisme și regionalisme). Astfel, în *Dicționarul* lui Littré sunt tratați numai acei termeni vechi și acele sensuri învechite care reprezintă o etapă istorică a cuvintelor moderne¹⁵. Arhaismele francezei (cuvinte din secolele al XI-lea – al XV-lea) sunt tratate

¹³ Vezi G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1947, și Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975.

¹⁴ Pentru lămurirea contemporanului cititor de literatură română, multe dintre acestea și-au făcut loc și în dicționarele explicative uzuale.

¹⁵ Totuși, Littré mărturisește în *Prefață* (p. 4) că resimte lipsa elementelor vechii franceze literare dialectale ca pe o lacună a dicționarului său.

astăzi¹⁶ în dicționare speciale, precum Le Robert, *Dictionnaire historique de la langue française*, Paris, 1992. Tot numai pentru explicarea etimologiei și a evoluției semantice a unor cuvinte, Littré recurge, foarte rar însă, la forme și semnificații din „patois”. Nici în dicționarele franceze mai noi nu există o preocupare pentru asemenea termeni¹⁷.

Adoptarea neologismelor a generat controverse, atât în România, cât și în Franța; însă ambele limbi și-au urmat și-și vor urma cursul firesc. Totuși, dicționarele au surprins nu numai realitatea lingvistică, ci și atitudinea lexicografilor față de această realitate. Astfel, în epoca de început a *Dicționarului*, influența franceză asupra românei era covârșitoare. Academia, conservatoare prin menire, s-a opus, din principiu, „invasiei galicismelor”, înainte de a fi analizat lucid și pragmatic posibilitățile de exprimare adecvată a românilor în domeniile științifice și tehnice, în filosofie și chiar în viața cotidiană modernă cu mijloacele oferite de cuvintele neaoșe. A. Philippide, lingvistul realist și omul de o exemplară fermitate, a refuzat să aplice în Tezaurul limbii române principiile puriste de selectare a neologismelor promovate de Comisia Dicționarului și de Rege (finanțatorul lucrării). Consecința: după șase ani de muncă acerbă, Academia Română i-a retras Dicționarul. S. Pușcariu, de asemenea lingvist de excepție, a făcut însă unele concesii Academiei, în această privință. Rezultatul: din Dicționarul Tezaur (seria veche) lipsesc câteva mii de neologisme, precum: *abrupt*, *acerb*, *adjunct*, *adversitate*, *austeritate*, *avansa*, *calvar*, *compila*, *fabulație*, *genera*, *imobiliza*, *incintă* etc.¹⁸, cuvinte care circulau în presa și în literatura vremii, figurând chiar în unele dicționare din epocă (la Șăineanu, de pildă).

Oricâte ar fi lacunele sau erorile din seria veche sau din cea nouă, inerente unei prime cercetări de o asemenea anvergură și complexitate, *Dicționarul limbii române* al Academiei este o lucrare excepțională, de referință, care va aduce încă multă vreme reale servicii cercetării limbii române și dezvoltării lexicografiei românești. El este necunoscut marelui public, căci nu a fost destinat acestuia; dar faptul că lipsește din bibliotecile publice ale marilor orașe și din străinătate face imposibilă consultarea lui de către specialiști, pentru care a și fost elaborat. De aceea, până la realizarea unei noi ediții, care va dura, desigur, câteva bune decenii¹⁹, ar fi bine venită, chiar necesară retipărirea actualului Dicționar al Academiei, în zece – douăsprezece volume mari, fără intervenții în conținut, ci numai cu minime îndreptări de natură tehnică.

¹⁶ Academia Franceză își asumase, în 1836, sarcina alcătuirii unui *Dictionnaire historique de la langue française*, dar proiectul a fost abandonat în 1894, înainte de a se fi încheiat redactarea literei A.

¹⁷ În seria Le Robert, indicația *région*. se referă la așa-numitele limbi regionale, franceza din Belgia, Elveția, Canada etc., iar *pop.*, la uzul indivizilor fără prea multă instrucție.

¹⁸ Vezi Mircea Seche, *Schiță de lexicografie*, vol. II, București, 1969, p. 48.

¹⁹ Pentru redactarea celor 16 volume din *Trésor de la langue française* (du 19e et du 20e siècle; aprox. 100 000 articole), cu mijloace computerizate ultraperformante, cu peste o sută de specialiști, coordonați de Paul Imbs și Bernard Quemada, au fost necesari 40 de ani (1957 – 1997).

La lexicographie roumaine au début du XXIe siècle en contexte européen

*Le XXIe siècle a trouvé les lexicographes roumains en plein effort d'élaboration de nouveaux dictionnaires ou de réédition d'autres anciens. Certainement, le plus important moment sera l'achèvement, les années suivantes, du **Dictionnaire de la langue roumaine** de l'Académie, le plus complexe et laborieux travail lexicographique roumain, comparable, en ce qui concerne l'anvergure et la valeur, aux grands trésors lexicaux d'Europe. Malheureusement, le **Dictionnaire de l'Académie** manque des bibliothèques des spécialistes et même des bibliothèques publiques des grandes villes. Jusqu'à l'élaboration d'une nouvelle édition (réalisable en quatre – cinq décennies), la réimpression intégrale de cette oeuvre, – une douzaine de tomes –, rendra de grands services à la culture roumaine.*